

## עונש של רוצח בשוגג

פרשת מסעי, (שיחה 2) – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו "אוצרות התורה".  
[הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

"ערי מקלט תהיינה לכם ונס שמה רוצח מכה נפש בשגגה". (במדבר לה, יא)  
יחס שהתורה מתייחסת לרוצחים הללו ראוייה לתשומת לב.

**[א] ראשית-כל** אנו רואים מזה כי גם כאשר האדם קָטָא בשגגה, הוא ראוי לעונש. וזה בגלל שלא נזהר ולא התבונן לפני עשיית כל מעשה. כדברי הרמב"ם שזה לא דומה למי שבא לו באונס "שהשוגג היה לו לבדוק ולדקדק. ואילו בדק יפה יפה ודקדק בשאלות לא היה בא לידי שגגה, ולפי שלא טרח בדרישה וחקירה ואח"כ יעשה, צריך כפרה". (הלי שגגות ה'ו). כלומר, גם מי שנכשל בשוגג, עליו לשאת בעונש כי לא היה קורה לו כך אם היה נזהר כמו שצריך ליזהר.

ומכאן לתאונות דרכים בזמננו.

כל נהג שמעורב בתאונה (ולא שנגרם לו ע"י אחר) נמצא פושע ברשלנות על שנסע במהירות כזאת שלא היה יכול לעצור מבעוד מועד. אמנם השלטונות החילוניים רק מענישים בקנסות או בשלילת רשיון-נהיגה, ובמקרים חמורים אף בישיבת בתי-הסוהר. אבל לפי תורתנו הקדושה, כל נהג מתרשל אם קופחו נפשות על ידו, מן הראוי לשלוח אותו לעיר מקלט עד יעבור לפעמים עשרות שנים, כלומר עד ימות הכהן הגדול. אילו היה עונש מרתיע כזה של גלות, ודאי היו כל הנהגים נוסעים יותר באטיות וביתר זהירות. מה שלא זכינו להנהגה זו של ערי מקלט מביא לאיבוד הרבה נפשות. והוא הדין, מניעת העונש של "לייט מלקיות" איננה רחמנות על הפושעים, אלא אכזריות. כי אילו היה נהוג כך, לא היה ריבוי כה תלול של מקרי הפשע. כי עונש "בית סהר" אינו אימנתי ואינו מפחיד את העבריינים. (כל עוד שהם לא התנסו מן העונש הזה)

**[ב] אבל,** כאן ראוי לייחד את הדיבור על ההשוואה בין אופני ההענשה שהתורה מלמדת, לאופני הענשה של התרבות המערבית. אין ספק שעונש "בית סוהר" הוא אכזרי לאין ערוך מאשר כל אשר ידמיין לו האדם. אמנם בתורה עצמה כתוב "ויניחוהו בַּמשמר" (ויקרא כד, יב וע"ע במדבר טו, לד), אבל מדובר לכמה ימים עד יתברר משפטו, אבל בשום אופן לא כעונש בפני עצמו. כי הניתוק מהמשפחה, הניתוק מהחברה הכללית, השיעמום בבדידותו ההורס כל בריאות הנפש, הללו הם סממן של נקמת החברה בצורה זדונית ואכזריות ביותר, הרבה יותר מאשר הלקאה גופנית ואפילו מן מוות שיש בה יתרון שהיא מיידית.

ולכן על ההלכה "מי שהבטיחוהו להוציאו מבית האסורים... שוחטין עליו קרבן פסח" (פסחים צא.) כמה יפה טורח רש"י (ד"ה בית האסורין) לבאר כיצד בכלל הושם יהודי בבית הסוהר? ואומר:

"כגון לכופו להוציא אשה פסולה או לשלם ממון (=שהוא חייב לשלם) אי נמי אי יקום והתהלך (=המִפְּקָה את חברו

מִפְּקָה אנושה, וחובשים את המכה עד נראה אם ימות המוכה מן הכאתו תוך יממה אחת) עד שנראה מה תהא עליו" עכ"ל.

רואים אנו שרש"י החסיר מלהזכיר הענין של סגירת בן-אדם בכלוב לתקופה ארוכה כעונש מורט עצבים - כי זה לא היה נהוג כלל בישראל. כי לא היה כל צורך לרש"י להביא לפנינו דוגמאות הללו כיצד יכול להיות מצב שיהודי נמצא בבית האסורין, וזה בכלל לא נוגע לעצם הסוגיא! אלא שרש"י רצה לבאר לפנינו כיצד ע"פ תורת ישראל יכול בכל זאת להוצר מצב כזה, ורש"י מתנגד לחלוטין להסבר מצב המאסר לשם עצם עונש המאסר!

יש הטועים להביא ראיה, לחוקיות המאסר, מפסוק בעזרא (ו, כ) שהמלך ארתחשסתא גזר שיעזרו אחרים לעזרא להעלות עמו לא"י, ומי שיפריע לו בכך – "הן לְמוֹת, הן לְשִׁשִּׁי, הן לְעֶנֶשׁ נכסין, וְלֹא־סוּרִין". – והרי עזרא נהג כד?! - 2 תשובות בדבר:

1. ראשית, זה מה שהמלך מלך פרס ייפה כחו לכך, אבל זהו עונש נכרי מטעם המלכות!
2. אבל שנית, במו"ק (טז) הביאו חוקיות עונש זה והסביר שם רש"י "ואסרינן ליה, שקושרין אותו על העמוד להלקותו" אבל לא לשם בית סוהר.

ובכל זאת, הרי הרמב"ם כן מפרש הענין כפשוטו, "ולאסור בבית האסורים"!? (הל' סנהדרין כד/ט) אלא כשנדייק, הרי בכל פרק כ"ד (של הל' סנהדרין) מדובר על "מכים ועונשים שלא מן הדין" כאשר זה חריג וחד פעמי. כלומר, אין זה נוהג קבוע. ועוד, מי הם הדיינים שבידיהם ניתנה הסמכות להעניש שלא כדין? דוקא יראי ה' היודעים כבוד הבריות. וכך סגנונו של הרמב"ם שם: "כל אלו הדברים לפי מה שיראה הדיין שזה ראוי לכך ושהשעה צריכה. ובכל יהיו מעשיו לשם שמים, ואל יהיה כבוד הבריות קל בעיניו... וכל שכן כבוד בני אברהם יצחק ויעקב המחזיקין בתורת אמת, שיהיה זהיר שלא יהרס כבודם אלא (כד') להוסיף בכבוד המקום בלבד...". (כד/ו). הרי שאין זה עונש שגור ורגיל (כמו לצערנו בזמננו) אלא דבר נדיר מאד וניתן בכבוד-ראש, ואף נגזר בצער הלב מצד הדיינים. כל זה לפי הרמב"ם, ולא לפי רש"י ושאר פוסקים.

במדינתנו החילונית עוד הוסיפו השופטים קלקול, לגזור מאסר גם על החשוד "עד תום ההליכים" למרות שלא הובררה אשמתו. השופטים מצטדקים שהם מתכוונים להרתיע אחרים מהעבירה. אבל יש כאן עוול גדול כי הסמכות של "למען ישמעו וייראו" נמסרה רק לתורה הקדושה, ולא נמסרה סמכות זו לקרוצי-חומר אשר בעפר יסודם. וכי כיצד יכבידו אוכפם על יחידים למען תועלת הכלל, כשהוא לא מן הדין?

בתקופות-קדם כאשר הגנב נתפש, חיבבו אותו לשלם כְּפֶל של ערך החפץ הנגנב. וזה מובן מאד, שיתחנך להרגיש במחוסר שרצה להחסיר את רעהו. ואם לא היה בידי ממה לשלם, אזי מכרוהו לעבדות. אבל אין זה "עבדות" אלא בַּשֵּׁם בלבד, ולא עבדות בפועל. כי,

א. ראשית, כי כל הקונה עבד עברי כאילו קנה אדון לעצמו (קידושין ב.) כי כתוב "כי טוב לו עמך". אם יש לאדון רק כר אחד על מה להשעין ראשו, אסור לו שיקח הכר לעצמו ולהשאיר את העבד מחוסר הכר. אלא יתן הכר לעבדו והאדון ישכיב ראשו על הקרש. (תוספות שם).

ב. וכידוע, גם אשתו של העבד וילדיו הלכו אתו והעבד נשאר בקרבת בני משפחתו. (רש"י על שמות כא, ג).  
ג. היה אסור לאדון להעביד אותו עבודת פרך, או במלאכה שלא היה רגיל בה בעת שטרם נמכר לעבדות. היות שהעבד ידע שהוא עובד כדי לשלם חזרה את החפץ הנגנב, הוא ראה זאת כיצירתיות.

אבל בזמננו שסוגרים את הפושע בתא, הוא רואה את העונש כנקמת החברה נגדו, לשוא וללא כל תועלת. ממילא הוא יוצא מתקופת מאסרו עם הרגשת זעם ותסכול, ומחשבות זוממות לנקום אף הוא בחברה העוינת אותו. ועוד בזמננו, עצם הדבר שכולאים את הפושעים יחד בתא אחד, מביא לכך שהם מתלמדים איש מרעהו איך להוסיף פשע. וכמובן, הניתוק מחיי משפחה תקינים רק גורם לצד המיני והבהמי שבאדם להתגבר. ואם המאסר הוא לאורך ימים, האסיר על פי רוב יוצא משם פרא-אדם וחולה בנפשו.

בלימודנו מקראות קודש אין זה די בקריאה רהוטה, (ולדייק בלבד בטעמי נגינת המקרא), אלא צריכים להשכיל להגיע לאוירה הנדרשת.

כל זאת מביאה אותנו לתביעה לַבְּיַת "חֲדָשׁ ימינו כקדם".  
הלואי שנוכה להחזיר עטרת ישראל ליושנה, עם מנהגי ישראל ישורון, כאשר "ואשיבה שופטין כבראשונה ויועצין בתחילה. אחרי כן ייקרא לך עיר הצדק, קריה נאמנה" (ישעיה א, כו-כז).  
אנו מצפים ליום של החזרת מלכות בית דוד, "על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו אחרים את כבודו".